

Dvasinio ir visuomeninio gyvenimo švyturys

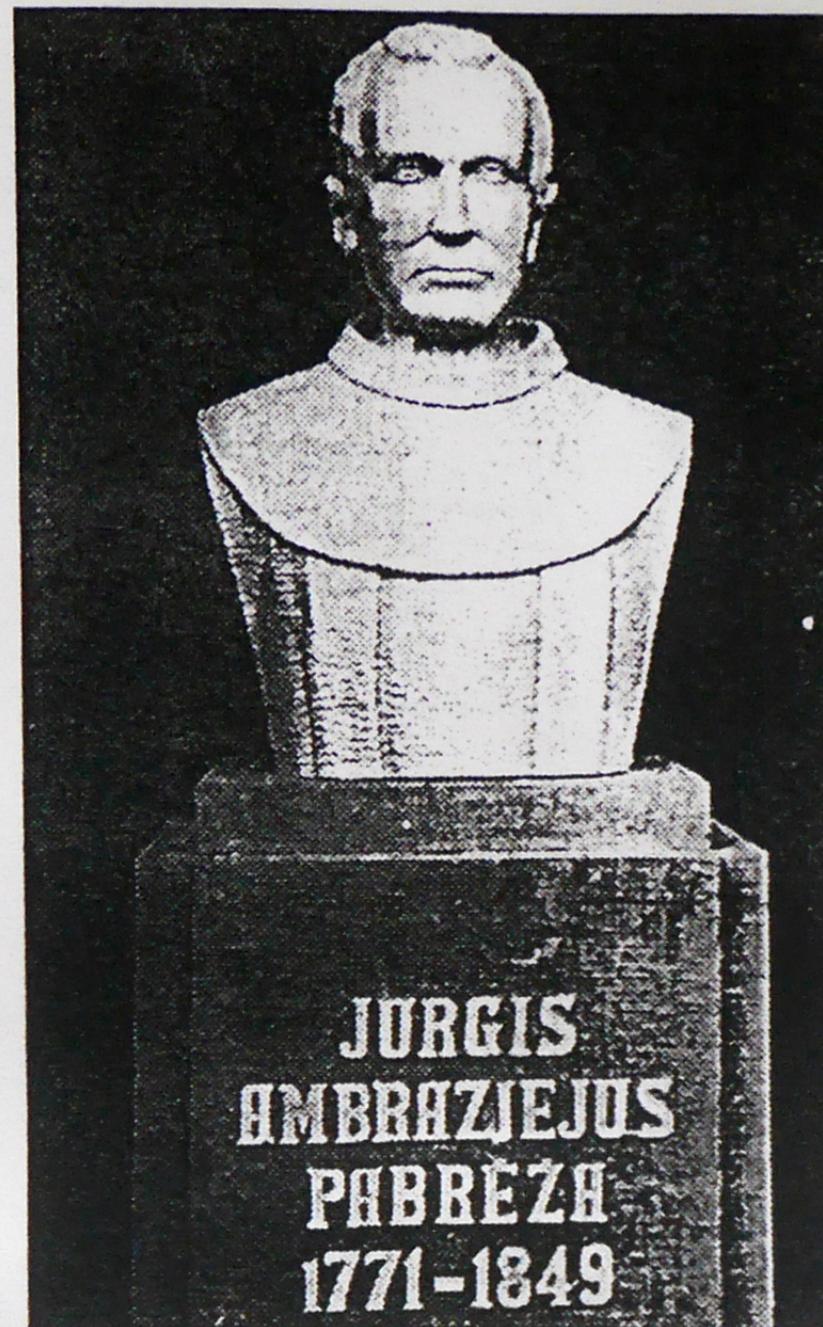
Aleksandras ŽALYS

Jurgis Ambraziejus Pabréža yra viena žymiausių Žemaičių kultūrinio sajūdžio XVIII a. pabaigoje - XIX a. pirmojoje pusėje figūrų - kunigas ir gydytojas, botanikas ir kultūrininkas. Jis priklauso tai didžiųjų žemaičių grupei, kurią reprezentuoja Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis, išvertęs "Naujajį Testamentą", Kajetonas Rokas Zabitis, paruošęs lietuvių ir žemaičių elementorių, Dionizas Poška, Silvestras Valiūnas, Simonas Stanevičius, Simonas Daukantas ir, žinoma, Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius, su kuriais J.A. Pabréža artimai bendravo ir bendradarbiavo.

Garsusis kunigas, mokslinkas ir visuomenės veikėjas J.A. Pabréža gimė 1771 metų sausio 15 dieną Lenkimų parapijoje, Večių kaime. Pakrikštystas Jurgio vardu, o Ambraziejaus vardą gavo įstodamas į pranciškonų ordino vienuolyną Kretingoje 1816 metais.

Baigęs Kretingos mokyklą 1792 metais, J.A. Pabréža įstoja į Vyriausiąją Lietuvos mokyklą - Vilniaus universitetą, kur studijuoją istorijos, medicinos, botanikos, chemijos, teisės ir teologijos dalykus. J.A. Pabréžos studijas nutraukė 1794 metų Tado Kosciuškos sukiliimas, į kurį, kaip ir daugelis studentų, karštų savo krašto patriotų, J. Pabréža įsitrukė. Tai įtikinamai liudija stambios monografijos apie J.A. Pabréžą, išleistos 1994 m. Romoje, autorius Viktoras Gidžiūnas, pasiremdamas profesorių Mykolio ir Vaclovo Biržiškų tyrinėjimais.

Tą pačių metų rudenį J.A. Pabréža - jau Varnių kunigų seminarijos klierikas, o dar po dvejų metų jis įsventinamas į kunigus. J.A. Pabréžos gyvenimas ir kaip dvasininko, ir kaip mokslininko ypač sutelktas, intensyvus. Rūpinimasis savo dvasia ir pašaukimu

toks gilus ir visapusiskas, kad vien tai galima būtų plačiai analizuoti, ką savo studijoje ir daro istorikas V. Gidžiūnas.

J.A. Pabréža kunigavo daugelyje Žemaičių krašto parapijų: Siluvoje, Raudėnuose, Tveruose, Plungėje, Kartenoje, Kretingoje. Be to, J.A. Pabréža labai daug keliao, rinkdamas istorinę, etnografinę medžiagą, botanikos eksponatus. Jis visoje Žemaitijoje garsėjo kaip pamokslininkas. Jo pamokslai tarsi mokslinės studijos, nes jiems jis specialiai ir labai daug ruošdavosi, nuosekliai ir plačiai remdamasis Šventuoju Raštu, istorine ir etnografinė medžiaga.

Savotiškas filosofinis veikalas yra J.A. Pabréžos sau pasirašytis, nuolat papildomi, atnaujinami gyvenimo principai, elgesio taisyklės, kuriuos jis vadina "Ryžtais" (nuo žodžio "pasiryžimai"). Štai nedidelė išstrauka iš "Ryžtų", užrašytų 1799 metais Raudėnuose, kuriuose itin pabréžiamas atidumas ir pagarba kitam žmogui: "Niekados nepykti ant patarnaujančio berniuko. Kad tai būtų įvykdyta, nesikrimsti dėl jo klaidų. Už pirmą kartą įspėti lengvai, paskui aštoriau, o jei nesitaiso, ir trečią kartą.

je. Itin svarbus dalykas yra tai, kad J.A. Pabréža pirmasis sukūrė žemaitišką botanikos terminiją ir tuo pasitarnavo Lietuvos mokslui.

Būdamas atsidavęs dvasinininkas, sielovadininkas, J.A. Pabréža tokį pat dėmesį skyrė žmonių sveikatai, darbavosi kaip gydytojas, pasiremdamas savo giliu botanikos ir medicinos pažinimu. Iš viso yra likę 17 J.A. Pabréžos rankraščių apie įvairias ligas ir gydymąsi nuo jų.

J.A. Pabréža yra prisidėjęs arba talkinės išleidžiant ne vieną istorinį ar švietėjišką veikalą XIX a. pirmoje pusėje. Kaip pavyzdį čia galima paminėti jo vaisingą bendradarbiavimą su M. Valančiumi ir S. Daukantu rengiant istorinius darbus, renkant ir publikuojant tautosaką. Yra likęs negausus ir literatūrinės kūrybos pluoštas - eilėraščiai, kurie XIX a. buvo plačiai išpopuliarėję ir ryškiai liudija lietuviško ir žemaitiško meninio žodžio augimo kelią. Štai vienas jų:

*"Esu sau žmogelis":
Esu sau žmogelis, šarpus kožname darbe,*

Vis man pagal norą klojas, Dieve, būk tau garbė.

Atbuvau baudžiavą, kiek uždėjo ponas,

Gir už tai mane ponas ir kungių klebonas.

Užmokėjau donį, noris su didžia bėda,

Nes, bijau dabar nei savo ponos, nei urėdo.

Karčiamoj nesu skolingas, noris kas nedėlia

Atsigeriu patsai alaus, perku dar prieteliui.

Turiu jungą jaučių, tris žirgus išertus

Ir namelius neskolingus, kožnam atvertus.

Turiu du sūneliu, dvi skaisčias mergeles,

Kas tik anas gaun regēti, sako, kad panelės.

Prie tos ščesties, kad mano partii yr ščyra,

Visi turtai ir karunkos nieks yr

Visi turiat ir karankes lieka y
prieš mane.

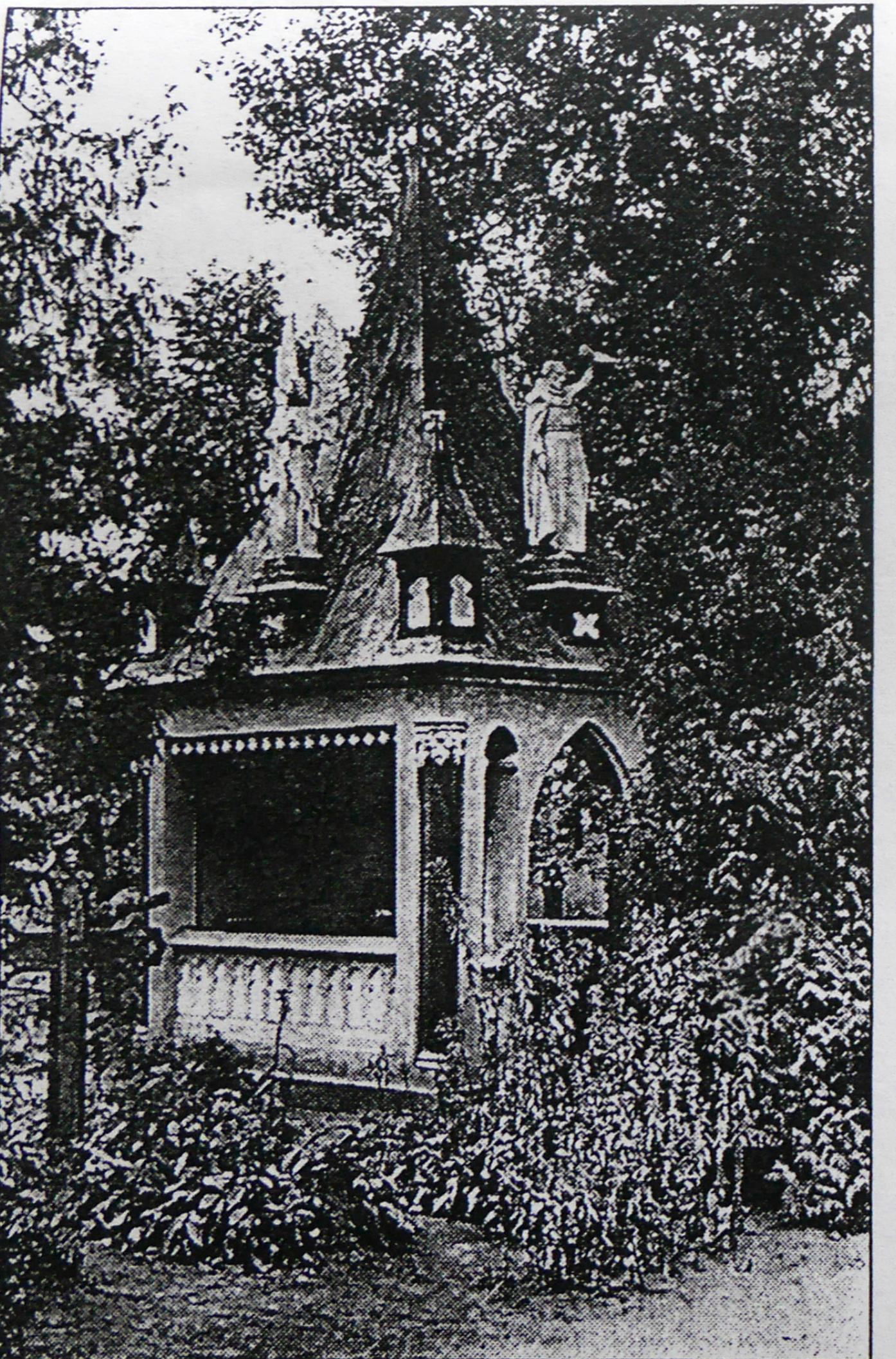
Nors mažas prūdelis, vienok
užmal mierą,

Tankiai prie didelių turtų tikros
ščesties nėra.

Visad linksmas esu, ar ariu, ar
séju,

Prašau, Dieve, būk ir toliau
mano geradėju.

Jurgis Ambraziejus Pabrėža
mirė Kretingos vienuolyne 1849
metų spalio 30 dieną. Dar gyvas
būdamas jis tapo didelij dvasi-
niu autoritetu kaip retó gerumo,
išsilavinimo ir darbštumo žmo-
gus. Istorikas V.Gidžiūnas taik-
liai yra pažymėjęs, kad J.A.Pa-
brėža stebétinai suderino du daž-
nai priešingus dalykus - gilų dva-
siškumą ir aktyvų veiklumą. Jis
rašo: "Pabrėžos asmuo ir jo gy-
venimas gali būti įkvepiančiu pa-
vyzdžiu ir dvasine parama tiems
krikščionims, kurie aktyviai da-
lyvauja visuomeninėje veikloje,
ir nuolat susiduria su pavojumi
atitolti nuo dvasinio gyvenimo
šaltinių". J.A.Pabrėžos atmini-
mas gražiai jamžintas ir išlaiko-
mas Kretingoje, tačiau jo dvasi-
nis, kultūrinis palikimas dar nė-
ra užémęs deramos vietas mūsų
visuomeniniame gyvenime.

Koplytėlė ant J.A.Pabrėžos kapo senosiose Kretingos
kapinėse, pastatyta 1932 metais.

Po trečio karto,
jei dar nesitaiso,
tada jau be jokio
vidujinio susijau-
dinimo pelnytą
bausmę pritaiky-
ti. Nesiklausyti
ištariančių, bet
tuoj įspėti, kad
šlovę plėsti arti-
mui yra nuodė-
mė. Jei nebūtų
galima perspėti,
tuoj pasišalinti
arba rūstų veidą
parodyti".

J.A.Pabrėžos
nuopelnai ypač
dideli kaip moks-
lininko, švietėjo,
literato ir kultū-
rininko. Jis pa-
rengė apie 50
darbų iš botani-
kos, tarp jų di-
džiulį enciklope-
dinį leidinį, kur
aprašo 643 auga-
lus, rinko pinigus
jam išleisti, ta-
čiau jis buvo pub-
likuotas tik 1900
metais Ameriko-